

Б. Л. ДЕМ'ЯНЕНКО

КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ НЕОЛОГІЗМУ «РАШИЗМ» У ВІТЧИЗНЯНОМУ НАУКОВОМУ ДИСКУРСІ

На основі опублікованих різножанрових джерел і літератури проаналізовано вітчизняний науковий (філософський, політологічний, історичний тощо) дискурс етимології поняття, сутність, визначальні ознаки ідеології рашизму, його практичні прояви у різних сферах життєдіяльності російського суспільства. Акцентовано увагу на необхідності подальшого теоретичного опрацювання дефініції й запровадження її в сучасний політологічний дискурс. З'ясовано, що рашизм, як людиноненависницька ідеологія, на тепер виступає еклектичною сумішшю імперського неоколоніалізму, великодержавного шовінізму, ностальгії за радянським минулим, релігійного традиціоналізму, є ідеологічною основою авторитарного режиму путінізму.

Ключові слова: рашизм, ідеологія, ідеологічне прикриття, російсько-українська війна, авторитарний режим путінізму, науковий дискурс.

Demianenko Borys. Conceptualization of the neologism «ruscism» in domestic scientific discourse

Based on published diverse sources and literature, the article analyzes the domestic scientific (philosophical, political science, historical, etc.) discourse on the etymology of the concept, the essence, and the defining features of the ideology of ruscism, as well as its practical manifestations in various spheres of russian society's life. Emphasis is placed on the necessity of further theoretical elaboration of the definition and its integration into the modern system of thinking. It is established that ruscism, as a misanthropic ideology, currently acts as an eclectic mixture of imperial neocolonialism, great-power chauvinism, nostalgia for the Soviet past, and religious traditionalism, forming the ideological basis of the authoritarian regime of putinism.

Key words: ruscism, ideology, ideological cover, Russian-Ukrainian war, authoritarian regime of Putinism, scientific discourse.

Вступ. Понад три десятиліття тому держави соціалістичного табору й колишнього СРСР задекларували бажання рухатися до

© ДЕМ'ЯНЕНКО Борис Леонідович – доктор політичних наук, професор, професор кафедри політології, декан соціально-психологічного факультету Університету Григорія Сковороди в Переяславі; ORCID: 0000-0002-6000-1713; e-mail: _dem_@ukr.net

демократії й ринкової економіки, проте демонструють різні результати на обраному шляху. Країни, що починали трансформаційні перетворення з чітким баченням кінцевої мети та уявленням про необхідні практичні кроки, увійшли до ключових інститутів Об'єднаної Європи (Болгарія, Естонія, Латвія, Литва, Польща, Румунія, Словаччина, Словенія, Угорщина, Хорватія, Чехія). В інших країнах утвердились авторитарні форми політичного устрою, які подекуди межують із деспотією: Російська Федерація (далі РФ) змогла консолидувати навколо себе Республіку Білорусь, Вірменію, Казахстан, Киргизстан, Таджикистан, Туркменістан. Агресивна, загарбницька війна РФ проти України продемонструвала антицивілізаційну, імперську сутність авторитарного режиму путінізму. Українці із жахом усвідомили, що сусідня держава є найкривавішою в сучасному світі, що єдиним способом співіснування з нею натепер стала війна, яку вона розпочала і поки не збирається припиняти. Українці розуміють, що ця війна для них екзистенційна, що вони виборюють право жити на своїй землі вільно й незалежно, що єдиним дієвим способом досягти цього є знищення мілітарної потуги РФ і режиму путінізму. Водночас треба зрозуміти, як співіснувати далі із цією державою чи суб'єктами, які утворюються після війни на території нинішньої РФ. У цьому контексті актуальним бачиться прискрипливе дослідження сутності політичного режиму РФ, його історичних, ідеологічних, ментальних витоків. Це розуміння необхідне не лише для українського суспільства, а й для західного демократичного світу, який перебуває в не меншій небезпеці, потрібне чітке розуміння процесів, які відбуваються в РФ, розуміння можливих варіантів демонтажу імперського режиму, вибудованого на ідеології рашизму.

Мета статті – дослідити на основі опублікованих різножанрових джерел і літератури неологізм «рашизм», який виник на початку ХХІ ст. для позначення квазіідеології сучасного авторитарного режиму РФ, у вітчизняному науковому дискурсі.

Виклад основного матеріалу. Політичний неологізм «рашизм» уже увійшов у широкий вжиток, стаття «Рашизм» перекладена 25 мовами світу. Т. Д. Снайдер пов'язав перспективи подальшого осмислення рашизму з формуванням окремого напрямку дослідження цього явища – «рашизмознавства».

В українському інформаційному просторі популярність неологізму починається з публікації журналіста, політолога, експерта з

питань міжнародної безпеки О. Кривдика. У статті для інтернет-видання «Українська правда» (2010) він визначив рашизм як «ідеологію й практику правлячого режиму Російської Федерації, яка базується на ідеї зверхності «російських співвітчизників», їхньої «особливої цивілізаційної місії», антидемократизмі й неоколоніалізмі радянсько-імперського типу, використанні православ'я як моральної доктрини та на геоекономічних інструментах, насамперед енергоносіях» [1]. Дослідник провів паралелі між рашизмом і нацизмом, відзначив, що обидва режими, мімікуючи й використовуючи слабкість світового порядку, керуючись реваншистськими настроями, граючи на конфліктах між державами, змогли достатньо зміцнити і кинути виклик усьому світові [1].

Український філософ С. Дацюк стверджує, що рашизм виступає масовим ресентиментом як установка на відмову від позитивної активності на користь негативної активності (підозр, ревнощів, звинувачень, помсти, контролю, примусу, насильства, агресії). Відтак рашизм не лише трансформується на масштабну масову симуляцію ресентиментальної параноїдальної реальності, він відзначився ще й злочинною новацією. Йдеться про реальність, побудовану на неперервному ланцюгу правди і брехні, де перехід від правди до брехні в мас-медіа приховується, не дозволяє глядачам/слухачам/читачам відрізнити правду від брехні. Створюється когнітивна ситуація щодо подій та явищ, коли брехня може посилатися й підкріплюватися правдою, бути серед правди, розглядатися на одному рівні довіри з правдою (світ назвав цю ситуацію постправдою) [2]. С. Дацюк аргументовано доводить, що на остаточне формування фашизму в РФ вплинули кілька чинників: по-перше, відмова від співпраці з путінським режимом критичної маси російських інтелектуалів як результат багаторічної розгнужданої пропаганди на телебаченні; по-друге, провал реалізації не вигідних Україні мінських домовленостей щодо окупованих районів Донецької й Луганської областей; по-третє, агресивна фаза повномасштабної війни РФ проти України 2022 р., де фашизм демонстративно проявився в діях російської армії, у риториці представників російської влади, у безпрецедентному зомбуванні росіян за допомогою тотальної цензури і пропаганди [2].

Український політолог В. Горбатенко у статті «Рашизм» для Великої української енциклопедії синтезував наявну на 2022 р.

інформацію щодо етимології поняття, сутності, визначальних ознак ідеології рашизму, його практичного прояву в різних сферах життєдіяльності російського суспільства; роль ідеологів і пропагандистів рашизму (М. Гефтер, А. Дугін, К. Ернст, Д. Кисельов, А. Кураєв, С. Кургінян, Е. Лімонов, А. Мігранян, Н. Міхалков, Г. Павловський, З. Прилепін, А. Проханов, Т. Сергейцев, М. Сімонян, В. Соловйов, Г. Сурков, В. Цимбурський, К. Шахназаров) в обґрунтуванні та легітимізації ідеології [3].

У своїй наукових публікаціях автор цієї статті систематизував широкий спектр підходів до визначення внутрішньосмислового та ідеологічного наповнення неологізму «рашизм» російськими науковцями і політичними аналітиками, представниками переважно критичного погляду на сучасний авторитарний політичний режим РФ (С. Белковський, Л. Гудков, А. Мельніков, А. Піонтковський, А. Скобов та ін.), політичними і військовими діячами пострадянських країн (зокрема, Ш. Басаєв, Дж. Дудаєв), вітчизняними дослідниками (про них йтиметься далі в статті), висловив власне бачення цього поняття [4–9]. Автор проаналізував сутність і прояви рашизму в ідейно-політичній, економічній, духовній, правовій, військовій, зовнішньо-політичній сферах. Акцентував увагу на легітимізації ідеології рашизму й авторитарного режиму путінізму відомими представниками сучасної російської культурної еліти (О. Баталов, С. Безруков, В. Бортко, М. Боярський, Е. Бистрицька, С. Говорухін, А. Константинов, Л. Куравльов, В. Лановий, Л. Лещенко, М. Міхалков, О. Михайлов, Ю. Соломін, О. Табаков, Л. Чурсіна, Г. Хазанов, Д. Харатьян) [8, с. 888].

Український історик В. Ткаченко ґрунтовно й достатньо давно досліджує даний феномен [10–21] та аргументував таку думку: не зустрівши належного опору, Росія перейнялась утвердженням у світі брехні, що нібито «правда в силі», а натомість «розсудливість – для невдах», оскільки, мовляв, у глобальному масштабі «демократія приречена» [11, с. 1246]. Дослідник переконаний, що злободенність поняття «рашизму» вимагає подальшого опрацювання й запровадження в сучасну систему мислення [11, с. 1247]. Констатував, що багато російських науковців (здебільшого тих, хто й досі мешкають у РФ) так і зупинилися перед «червоною лінією», зважаючи на пресинг путінського антидемократичного законодавства щодо оцінки історичних подій [13, с. 1251]. Незалежні росій-

ські аналітики, які відстоюють суверенітет, територіальну цілісність і незалежність України, нині практично витиснуті на периферію інформаційного поля РФ [14, с. 1271]. В. Ткаченко прогнозує, що найближчі перспективи РФ залишаються невизначеними: збільшення тривалості війни, поглиблення економічної кризи, падіння рівня життя росіян, вірогідно, з часом створить ресурс для економічних протестів, однак навряд чи це стане ресурсом для масових виступів проти війни [15, с. 1257]. Він аргументовано стверджує, що хрестоматійними стали судження про Росію як кочову ординську цивілізацію, яка нічого не може побудувати, окрім техніки людиноненависництва й людиновбивства [16, с. 1259]; хвалений «руський мір» дійшов ступеня звиродніння, і якщо не створити умов, за яких його буде розгромлено, нічого не зміниться; самі економічні санкції тут не зарадять – вони убивають російську економіку, але не путінський режим [16, с. 1262]. Дослідник проаналізував процес переходу рашизму від «вуличного радикалізму» до путінського фашизму [17], обґрунтував думку, що в основу рашизму покладено суміш імперськості й сталінізму, а ідеологія, політика й практика рашизму набули державницького обладунку. Путінський режим поглинув масовий фашистський рух, кинув виклик усьому демократичному світу й став на шлях воєнного протистояння [17, с. 1268]. В. Ткаченко стверджує, що солідні російські соціологи не бачать на сьогоднішній день перспективи появи політичних сил, здатних протистояти режиму В. Путіна. Крім того, ніхто не знає, куди еволюціонує цей режим. У будь-який момент може спрацювати «іронія історії», коли результат виявиться зовсім протилежним, ніж його прогнозували у Кремлі. Два десятиліття путінського правління нав'язали суспільству філософію «житейського глузду», що життя – це війна всіх проти всіх. Це судження стало основою державної ідеології й технології управління в РФ [18, с. 1274]. Проаналізувавши філософський спадок ідеологічного натхненника В. Путіна (починаючи з 2014 р.), філософа-емігранта Івана Ільїна (1883–1954) [20], дослідник прогнозує, що в нинішній ситуації широкомасштабної агресії РФ проти України майбутнє Європи буде вирішуватися не на рівні ідеологічних дискусій – це майбутнє уже виборюється Збройними Силами України у процесі звільнення українських земель та відновлення територіальної цілісності України. Після перемоги, у процесі денацифікації РФ

буде вирішено, наскільки європейською буде визнана ця країна, і чи буде вона європейською назагал [21, с. 1293].

Українська історикня Л. Якубова [22–26] визначила рашизм як геноцидний виклик існуванню сучасного демократичного світу. Вона вважає рашизм вищою фазою, новою історичною гібридною формою тоталітаризму. Новонародження тоталітаризму – рашизму в Росії є наслідком і симптомом її перехідного стану, результатом нездатності Росії, як політичного проєкту, і росіян, як етносу, до повноцінної природної модернізації [22]. Л. Якубова розширила трактування рашизму поза межі просто ідеології: рашизм – це не просто руській фашизм, це абсолютно нова історична форма. Сучасний рашизм – це вже не просто ідеологія чи якась політична партія або політична течія, рашизм – це сама форма існування сучасної російської державності і сучасного так званого «русського народу» [23]. Дослідниця прогнозує, що в геополітичному контексті рашизм, нехтуючи міжнародно-правовими нормами, загрожує завоюванням не лише України (без якої Росія як імперія себе не мислить), а й інших країн і територій (Грузії, країн Балтії, Молдови, Польщі) [23]. Авторка здійснила успішну спробу відповіді на актуальні питання: чому путінська Росія обернулась на тоталітарну систему; чи існували інші сценарії пострадянського транзиту РФ; як і коли з'явився «глибинний народ», яким він був, чому склався його консенсус із колективним Путіним; хто і як мурував фундамент перетворення Росії на тоталітарну систему; хто є ідейним батьком рашизму; у чому суть рашизму і чим він загрожує не лише Україні, а й світу? [24–25]. Дослідниця наводить слушні аргументи, чому стараннями чиновників вищого штибу Іван Ільїн нині перетворений чи не на центральну постать російської філософської думки [26, с. 1294]; улюблені слова Ільїна – «патріотизм» і «велика Росія» взяті на озброєння режимом путінізму, а його спадок слід розглядати ключем до розуміння путінської Росії [26, с. 1301].

Український історик В. Литвин здійснив спробу дослідити рашизм у морально-психологічному контексті, усистемнити історичні джерела його формування. Він слушно підмітив, що росіяни потрапили у трясовину ментальної стагнації – у Росії може змінитися режим, ідеологія, однак погляди росіян на життя, їх характер і ставлення до своєї держави залишаються повністю незмінними

[27, с. 515]. Автор виокремив два прояви рашизму –військовий (проявляється в жорстокості росіян до інших народів) і цивільний (проявляється в жорстокості й неповазі до власного народу), констатував, що феномен нелюдської жорстокості, який натепер охрестили рашизмом, був супутником Росії в усі часи її існування, однак саме у війні з Україною вся його нищість і тваринна жорстокість досягли піку. Дослідник спрогнозував, що станом натепер є всі підстави вважати, що навіть після краху в РФ режиму злочинця Путіна рашизм не перестане бути неодмінним супутником російської ментальності [27, с. 519].

Український політолог О. Гарань стверджує, що коріння сучасного «рашизму», як і його «провісників» з 1990-х років, сягає радянської ідеології. «Путін ідеологічно – спадщина Радянського Союзу та КДБ. А там вчили, що «ми оточені й найбільші вороги – це західний імперіалізм, ізраїльський сіонізм, китайський маоїзм та український буржуазний націоналізм. От зараз хіба що китайської загрози у Росії не бачать» [28].

На переконання відомого вітчизняного політика та історика М. Томенка, «рашизм» виступає людиноненависницькою ідеологією, що за змістом суттєво не відрізняється від фашизму чи сталінізму. Росія, яка спочатку боролася інформаційно й ідеологічно, по всьому світу підтримує будь-які методи (у т. ч. військові), щоб знищити тих, хто не підтримує ідеологію «руського міра» й передбачає реалізацію цієї ідеології будь-якими методами [29].

Український дослідник О. Гринів застеріг, що потрібно відрізнити «рашизм» від «путінізму», бо «рашизм» стосується ідеологічного обґрунтування авантюрної політики російського диктатора В. Путіна – московського імперіалізму, під якою об'єдналися ідеологічні суперники (компартійні ідеологи, шовіністи й антикомуністи) для економічного й політичного шантажу держав на території колишньої імперії; більшовизм тепер можна розглядати лише як один із різновидів рашизму. Історія підтверджує, що рашизм передбачає насамперед знищення українства як національної спільноти [30].

Український науковець М. Піддячий запропонував власне тлумачення поняття «рашизм», щоб допомогти українцям і світовій спільноті глибше усвідомити небезпечність для цивілізації цього

явища й об'єднатися з метою його знищення. Дослідник розглядає рашизм як тимчасове реакційне явище, що стоїть на заваді єдності та еволюційного поступу сучасного цивілізованого світу [31]. Український політолог О. Леусенко слушно акцентував увагу на ненависті як характерній рисі ідеології рашизму й поведінки росіян [32]. Вітчизняний політолог О. Саакян звернув увагу на суттєву відмінність рашизму від ідеологій ХХ ст. – фашизму, нацизму і незасудженого комунізму – усі вони будувалися на проєктах певних ідеальних моделей суспільств майбутнього. А рашизм не пропонує жодної моделі майбутнього – йдеться лише про наративи із минулого, які 24/7 «вливає у вуха» людям пропагандистська машина Кремля. Така собі модель політичного зомбі-апокаліпсису, коли чи не єдиною проєкцією химерного майбутнього для рашизму є відновлення СРСР 2.0 [33].

У контексті дослідження рашизму цікавою бачиться думка українського правника О. Костенка, який розглядає рашизм проявом соціопатії, що виконує замісну щодо релігії функцію, даючи адепту відчуття причетності до боротьби «добра зі злом», наповнюючи його існування сенсом, виправдовуючи труднощі й жертви, позбавляючи його комплексу неповноцінності [34]. Український історик В. В'ятрович до характеристики ідеології рашизму, яка включає ідеологеми нацизму, фашизму, радянського комунізму, додав настанови російського імперіалізму, частково радянського комунізму, російської православної церкви і російського шовінізму. Визначальною рисою рашизму, як і всіх інших тоталітарних ідеологій, є антидемократизм, а відрізняється він від нацизму і комунізму поєднанням з державною релігією – російським православ'ям [34]. Український історик С. Липовецький стверджував, що за логікою одного з визначних європейських інтелектуалів, італійського письменника і філософа Умберто Еко приналежність до фашизму не обов'язково має бути підкріплена всіма 14 ознаками, досить кількох спільних точок. Але у випадку з рашизмом кожна з них має відтворення в російській реальності [36]. Український дослідник В. Теліщак вважає рашизм ідеологічним покручем, який увібрав у себе чимало рис нацизму, комунізму, імперіалізму – ідеологічних течій, спрямованих на насильство. Адже насправді метою рашизму є насамперед обґрунтування права росіян на насилля щодо інших, особливого шляху чи навіть вищості росіян, їх права

вказувати іншим народам, як жити, поводитися, заперечуючи цим народам право на самовизначення [37].

Український журналіст С. Морфінов акцентував увагу на рашизмі як на «дивній постмодерністській суміші, куди увійшли шовіністський «великоросійський» світогляд давно померлої Російської імперії, ностальгія за Радянським Союзом, реваншистські настрої пострадянських силовиків, псевдоісторичні екскурси В. Путіна, а також православ'я з одночасним вшануванням Миколи II і Сталіна, і на додачу – цитати з фільму «Брат-2», нанесені на шеврони російських військових» [28]. Український журналіст Р. Хотин влучно підмітив, що концепція, яку її опоненти називають «рашизм», передбачає впевненість в якійсь зверхності росіян щодо інших народів – особливо тих, які були в складі російської або радянської імперій, а також віру в якусь «винятковість», «жертвовність» російського народу [38]. Рашизм передбачає нав'язливу агресивність, переконаність у праві Росії на застосування сили проти інших, якусь ностальгію за СРСР при повному замовчуванні недоліків, дефіцитів і темних плям радянської дійсності та якусь віру в можливість відродження радянської імперії. Також «рашизм» ніби дає право на захист російської мови і російськомовних – де б вони не жили [38].

«РФ тепер офіційно є автором нової реакційної і людиноненависницької ідеології – «рашизму». При усій схожості з нацизмом – геноцид за ознакою іншого громадянства, фільтраційні табори, масові умисні вбивства мирних громадян, виправдання вбивств і захоплення чужих територій власною «винятковістю» – «рашизм» відрізняється усвідомленою масовою згодою нації (російського суспільства) на максимально варварські вбивства і руйнації», – зазначив радник голови Офісу президента України М. Подоляк [38]. А Президент України В. Зеленський припустив, що нове поняття «рашизм» будуть вивчати у школах усього світу. «Держава матиме в книжках історії таке слово, яке ніхто не вигадував, яке всі повторюють уже і в Україні, і в Європі – «рашизм». Слово нове, а вчинки такі самі, які були 80 років тому у Європі. Тому що за всі ці 80 років, якщо ви проаналізуєте на нашому континенті, таких варварств просто не було», – сказав В. Зеленський на одній із пресконференцій 2022 р. [39]. Про «рашизм» як оформлене поняття говорив і секретар РНБО О. Данілов. На початку березня 2022 р.

він закликав журналістів використовувати слово «рашизм», бо «це нове явище в світовій історії, яке зробив пан Путін зі своєю країною» [39].

У травні 2022 р. Комітет Верховної Ради України з питань гуманітарної та інформаційної політики підтримав ініціативу науковців, журналістів, політологів, громадянського суспільства щодо висвітлення та повноцінного визнання терміна «рашизм» і похідних від нього означень на національному та міжнародному рівнях. 2 травня 2023 р. Верховна Рада України ухвалила Постанову «Про Заяву Верховної Ради України «Про використання політичним режимом Російської Федерації ідеології рашизму, засудження засад і практик рашизму як тоталітарних і людиноненависницьких», офіційно визнавши політичний режим у РФ рашизмом і засудила його [40].

Висновки. Злободенність поняття «рашизм» вимагає подальшого теоретичного опрацювання й запровадження в сучасний політологічний дискурс. Цей політичний неологізм уже увійшов у широкий вжиток, стаття «рашизм» перекладена 25 мовами світу. Т. Д. Снайдер пов'язав перспективи подальшого осмислення рашизму з формуванням окремого напрямку дослідження цього явища – «рашизмознавства».

Прискіпливий аналіз політичного неологізму «рашизм» у вітчизняному науковому дискурсі дозволив синтезувати його визначальні риси. Рашизм як квазіідеологія пострадянського імперського реваншу ґрунтується на: культурі національного лідера; ідеях «особливої цивілізаційної місії» росіян; «старшості братнього російського народу»; ненависті й задрощах до західних демократій; запереченні західних ліберально-демократичних цінностей та інститутів; нетерпимості до елементів культури інших народів, яким протиставляє євразійську (російську) цивілізацію; тоталітаризмі й імперіалізмі радянського типу; запереченні сили права й утвердженні права сили; неповазі до суверенітету сусідів і самоствердженні за допомогою свавілля й насильства; зневазі до особистості, прагненні розчинити особистість у «більшості» й придушити «меншість»; використанні російського православ'я як моральної доктрини «богообраності» росіян; геополітичних інструментах впливу (насамперед енергоносіях).

Рашизм, як людиноненависницька ідеологія, натепер виступає еkleктичною сумішшю імперського неокolonіалізму, великодер-

жавного шовінізму, ностальгії за радянським минулим, релігійного традиціоналізму. У внутрішній політиці проявом расизму є порушення прав людини на свободу думки, переслідування інакомислячих, використання ЗМІ для дезінформації власного народу, йому притаманне ігнорування демократичних процедур. У зовнішній політиці він проявляється в порушенні принципів міжнародного права, нав'язуванні світові власної версії історичної правди, є обґрунтуванням варварської геополітики РФ, спрямованої на окупацію та анексію територій інших держав, спираючись при цьому на місцевий колабораціонізм і підтримку російської п'ятої колони. Натепер расизм виступає ідеологічною основою авторитарного режиму путінізму.

Прогнозується історичне майбутнє авторитарного режиму путінізму, базованому не ідеології расизму: малоімовірним бачиться перетворення РФ у найближчій перспективі на велику унітарну демократичну державу, бо її суб'єкти і неросійські регіони, відчувши слабкість Москви, вимагатимуть «національного суверенітету»; РФ не загрожує формат вільного конфедеративного об'єднання рівноправних суб'єктів, бо російська держава занадто централізована, її провінції міцно економічно «зав'язані» на Москві; не відкидається варіант подальшого дрейфу РФ до реальності «братів-мусульман», «ІДІЛ», «Аль-Каїди» і подібних антидемократичних утворень.

1. Кривдик О. Расизм. URL: <https://www.pravda.com.ua/columns/2010/05/18/5050708/>.
2. Дацюк С. Що таке расизм? 8 квітня 2022. URL: <https://blogs.pravda.com.ua/authors/datsuk/624fc6e87bb92/>.
3. Горбатенко В. П. Расизм. *Велика українська енциклопедія*. URL: <https://vue.gov.ua/Расизм>.
4. Дем'яненко Б. «Расизм» як квазіідеологія пострадянського імперського реваншу. *Studia Politologica Ucraino-Polona*. Вип. 8. Житомир-Київ-Краків: Вид. Євенок О. О., 2018. 228 с. С. 35–41.
5. Demianenko V. M. «Putinism» as a Personified Authoritarian Regime and the Implementation of the Eclectic Quasi-Ideology of «Racism» in the New Russian Federation. Socio-cultural prerequisites of the Russian-Ukrainian war: the evolution of racism: a monograph / ed. by prof. Kotsur V. V., comp. by Potapenko R. M. LAP LAMBERT Academic Publishing, 2024. 230 p. P. 65–95.
6. Дем'яненко Б., Дем'яненко А. Расизм. *Енциклопедичний словник символів культури України* / за заг. ред. О. І. Потапенка, В. П. Коцура, В. В. Куйбіди. 7-е вид. Корсунь-Шевченківський: Корсунський вид. дім «Всесвіт». 2017. С. 491–494.
7. Дем'яненко Б., Дем'яненко В. «Путінізм»

як персоніфікований авторитарний режим і реалізація еkleктичної квазі-ідеології «рашизму» у новітній Російській Федерації. Соціокультурні передумови російсько-української війни: еволюція рашизму: монографія. Переяслав: Університет Григорія Сковороди в Переяславі; Домбровська Я. М., 2023. 328 с. С. 88–136. **8.** Дем'яненко Б., Дем'яненко В. Рашизм як квазіідеологія пострадянського імперського рваншу. Російсько-українська війна (2014–2022 : історичні, політичні, культурно-освітні, релігійні, економічні та юридичні аспекти: монографія. Rīga: Baltija Publishing, 2022. С. 883–892. **9.** Дем'яненко Б., Дем'яненко В. Російська військова агресія проти України 2014–2022 рр.: політичні й побутові неологізми називання агресора. *Міжнародні відносини: теоретико-практичні аспекти*. 2022. Вип. 9. С. 173–194. **10.** Ткаченко В. Н. Россия: беспутье агрессора. Київ: ЛОГОС УКРАЇНА, 2016. 432 с. **11.** Ткаченко В. Рашизм: чи це є російський різновид фашизму і нацизму? *Перелом: Війна Росії проти України у часових пластах і просторах минувшини. Діалоги з істориками / відп. ред. В. Смолій*. Київ: Ін-т історії України НАН України, 2022. Кн. 2. С. 1245–1247. **12.** Ткаченко В. Рашизм: чи далеко від «лайтфашизму» до нацизму? Там само. С. 1248–1250. **13.** Ткаченко В. Рашизм: які контури цього політичного режиму? Там само. С. 1251–1255. **14.** Ткаченко В. Рашизм: чи є Путін головним ідеологом Росії? Там само. С. 1269–1273. **15.** Ткаченко В. Рашизм: яка соціальна складова рейтингу війни? Там само. С. 1256–1258. **16.** Ткаченко В. Рашизм: звідкіля у російському суспільстві такий потенціал злоби й ненависті, насилля й мародерства? Там само. С. 1259–1262. **17.** Ткаченко В. Рашизм: як відбувався перехід від «вуличного радикалізму» до путінського фашизму? Там само. С. 1263–1268. **18.** Ткаченко В. Рашизм: чи можуть в Росії з'явитися політичні сили, здатні протистояти Путіну? Там само. С. 1274–1277. **19.** Ткаченко В. Рашизм: чи є путінський режим фашистським за критерієм геноциду? Там само. С. 1278–1282. **20.** Ткаченко В. Рашизм: яка ідеологія надихає агресивний курс Путіна? Там само. С. 1283–1289. **21.** Ткаченко В. Рашизм: чим закінчиться навколо поняття «фашизація Росії»? Там само. С. 1290–1293. **22.** «Рашизм: Звір з безодні». Уривок з книжки Лариси Якубової. URL: <https://localhistory.org.ua/texts/chitanka/rashizm-zvir-z-bezodni-urivok-z-knizhki-larisi-iyakubovoyi/>. **23.** Небезпека рашизму, або Чому світ недооцінює неототалітарність рф – Лариса Якубова. URL: <https://rozmova.wordpress.com/2023/12/20/larysa-yakubova-6/>. **24.** Якубова Л. Анатомія рашизму. URL: <https://tyzhden.ua/anatomiya-rashyzmu/>. **25.** Якубова Л. Д. Рашизм: Звір з безодні. Київ: Академперіодика, 2023. 318 с. **26.** Якубова Л. Хто є «улюбленим філософом» В. Путіна? або «Скажи мені, хто твій улюблений філософ, і я скажу – хто ти». *Перелом: Війна Росії проти України у часових пластах і просторах минувшини. Діалоги з істориками / відп. ред. В. Смолій*. Київ: Ін-т історії України, НАН України, 2022. Кн. 2. С. 1294–1301. **27.** Литвин В. Історичні джерела формування психології жорстокості, або Як виник рашизм? *Перелом: Війна Росії*

проти України у часових пластах і просторах минувшини. *Діалоги з істориками* / відп. ред. В. Смолій. Київ: Ін-т історії України НАН України., 2023. Кн. 3. С. 515–519. **28.** Морфінов С. «Рашизм»: історія «російського фашизму» від теорії Дугіна до ідеології «Брата-2». Для BBC Україна. 1.10.2022. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-63072100>. **29.** Микола Томенко: Лише спільними зусиллями можна подолати нову загрозу на ім'я «рашизм». 18-07-2014 11:15. URL: <https://tomenko.ua/komentari/mykola-tomenko-lyshe-spilnymy-zusylyamy-mozhna-podolaty-novu-zahrozu-na-imya-rashyzm/>. **30.** Професор Олег Гринів: Рашизм із прицілом на україноцид. URL: <http://www.qwas.ru/ukraine/nru/Profesor-Oleg-Grin-v-RASHIZM-Z-PRIC-LOM-NA-UKRA-NOCID/>. **31.** Піддячий М. І. Рашизм. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/730316/1/pdf>. **32.** Леусенко О. Почему русские всех ненавидят? Даже себя... URL: <http://www.oleg-leusenko.livejournal.com/1394936.html>. **33.** Саакян О. Ідеологія ворога під мікроскопом. URL: <https://zn.ua/ukr/SOCIUM/rashizm-tse-kosplej-fashizmu-ta-natsizmu.html>. **34.** Костенко О. Що таке «рашизм»? *День*. 2014. 18 березня. **35.** В'ятрович В. Що таке рашизм? URL: https://lb.ua/blog/volodymyr_viatrovych/517919_shcho_take_rashizm.html. **36.** Липовецький С. Рашизм як одне з обличчя фашизму. 14 ознак фашизму від Умберто Еко, які можна застосувати до сучасної Росії. URL: <https://texty.org.ua/articles/106752/rashizm-yak-odne-z-oblych-fashyzmu-14-oznak-fashyzmu-vid-umberto-eko-mozhna-zastosuvaty-do-suchasnoyi-rosiyi/>. **37.** Лавришин Ю. Рашизм як явище. Від мему до наукового та юридичного терміна. URL: <https://ms-detector.media/trendi/post/32063/2023-05-28-rashyzm-yak-yavyshe-vid-memu-do-naukovogo-ta-yurydychnogo-termina/>. **38.** Хотин Р. «Русский мир», «победобесіє», «рашизм». За які ідеології Кремль воює в Україні? 05 травня 2022, 15:05. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/rosiya-ukrayina-viynaruskij-mir-pobedobesiye-rashyzm/31835603.html>. **39.** Кізілов Є. Зеленський: Слово «рашизм» увійде в підручники з історії в усьому світі. Українська правда, 2022, 23 квітня. **40.** Верховна Рада України прийняла Постанову «Про Заяву Верховної Ради України «Про використання політичним режимом російської федерації ідеології рашизму, засудження засад і практик рашизму як тоталітарних і людиноненависницьких». Прес-служба Апарату Верховної Ради України. Опубліковано 02 травня 2023. URL: <https://www.rada.gov.ua/news/razom/236006.html>.

References

1. Kryvydyk O. Rasyzm. URL: <https://www.pravda.com.ua/columns/2010/05/18/5050708/>. **2.** Datsiuk S. Shcho take rasyzm? 8 kvitnia 2022. URL: <https://blogs.pravda.com.ua/Rasyzm>. **3.** Horbatenko V. P. Rasyzm *Velyka ukrainska entsyklopediia*. URL: <https://vue.gov.ua/Rasyzm>. **4.** Dem'ianenko B. «Rasyzm» yak kvaziideolohiia postradianskoho imperskoho revanshu. *Studia Politologica Ucraino-Polona*. Vyp. 8. Zhytomyr-Kyiv-Krakov : Vyd. Yevenok O. O., 2018. S. 35–41. **5.** Demianenko B. L., Demianenko V. M. «Putinism» as a Personified Authoritarian Regime and the Implementation of the Eclectic Quasi-Ideology of

«Racism» in the New Russian Federation. Socio-cultural prerequisites of the Russian-Ukrainian war: the evolution of racism: a monograph / ed. by prof. Kotsur V. V., compiled by Potapenko R. M. LAP LAMBERT Academic Publishing, 2024. 230 r. P. 65–95. **6.** Dem'ianenko B., Dem'ianenko A. Rashyzm. *Entsyklopedychnyi slovnyk symvoliv kultury Ukrainy* / za zah. red. O. I. Potapenka, V. P. Kotsura, V. V. Kuibidy. 7-e vyd. Korsun-Shevchenkivskyyi : Korsunskyyi vydavnychiy dim «Vsesvit». 2017. S. 491–494. **7.** Dem'ianenko B., Dem'ianenko V. «Putinizm» yak personifikovanyi avtorytarnyi rezhym i realizatsiia eklektychnoi kvaziideolohii «rashyzmu» u novitnii Rosiiskii Federatsii. *Sotsiokulturni peredumovy rosiisko-ukrainskoi viiny: evoliutsiia rashyzmu: monohrafiia*. Pereiaslav: Universytet Hryhoriia Skovorody v Pereiaslavi, Dombrovska Ya. M., 2023. S. 88–136. **8.** Dem'ianenko B., Dem'ianenko V. Rashyzm yak kvaziideolohiia postradianskoho imperskoho revanshu. *Rosiisko-ukrainska viina (2014–2022) : istorychni, politychni, kulturno-osvitni, relihiini, ekonomichni ta yurydychni aspekty : kolektyvna monohrafiia*. Riga: Baltija Publishing, 2022. S. 883–892. **9.** Dem'ianenko B., Dem'ianenko V. Rosiiska viiskova ahresiiia proty Ukrainy 2014–2022 rr. : politychni y pobutovi neolohizmy nazyvannia ahressora. *Mizhnarodni vidnosyny: teoretyko-praktychni aspekty*. 2022. Vyp. 9. S. 173–194. **10.** Tkachenko V. N. Rossyia: bespute ahressora. Kyiv: Yzdatelstvo LOHOS UKRAYNA, 2016. 432 s. **11.** Tkachenko V. Rashyzm: chy tse ye rosiiskyyi riznovyd fashyzmu i natsyzmu? *Perelom: Viina Rosii proty Ukrainy u chasovykh plastakh i prostorakh mynuvshyny. Dialohy z istorykamy / vidp. red. V. Smolii*. Kyiv: In-istorii Ukrainy NAN Ukrainy, 2022. Kn. 2. S. 1245–1247. **12.** Tkachenko V. Rashyzm: chy daleko vid «laitfashyzmu» do natsyzmu? *Tam samo*. S. 1248–1250. **13.** Tkachenko V. Rashyzm: yaki kontury tsoho politychnoho rezhymu? *Tam samo*. S. 1251–1255. **14.** Tkachenko V. Rashyzm: chy ye Putin holovnym ideolohom Rosii? // *Tam samo*. S. 1269–1273. **15.** Tkachenko V. Rashyzm: yaka sotsialna skladova reitynhu viiny? *Tam samo*. S. 1256–1258. **16.** Tkachenko V. Rashyzm: zvidkilia u rosiiskomu suspilstvi takyi potentsial zloby y nenavsty, nasyllia y maroderstva? *Tam samo*. S. 1259–1262. **17.** Tkachenko V. Rashyzm: yak vidbuvavsia perekhid vid «vulychnoho radykalizmu» do putinskoho fashyzmu? *Tam samo*. S. 1263–1268. **18.** Tkachenko V. Rashyzm: chy mozhut v Rosii z'iavytysia politychni syly, zdatni protystoiaty Putinu? *Tam samo*. S. 1274–1277. **19.** Tkachenko V. Rashyzm: chy ye putinskyyi rezhym fashystskym za kryteriiem henotsydu? *Tam samo*. S. 1278–1282. **20.** Tkachenko V. Rashyzm: yaka ideolohiia nadykhaie ahresyvnyi kurs Putina? *Tam samo*. S. 1283–1289. **21.** Tkachenko V. Rashyzm: chym zakinchytysia dyskurs navkolo poniattia «fashyzatsiia Rosii»? *Tam samo*. S. 1290–1293. **22.** «Rashyzm: Zvir z bezodni». *Uryvok z knyzhky Larysy Yakubovoi*. URL: <https://localhistory.org.ua/texts/chitanka/rashizm-zvir-z-bezodni-urivok-z-knizhki-larisi-iakubovoyi/>. **23.** *Nebezpeka rashyzmu, abo Chomu svit nedootsiniuie neototalitarnist rf – Larysa Yakubova*. URL: <https://rozmova.wordpress.com/2023/12/20/larysa-yakubova-6/>. **24.** Yakubova L. *Anatomiia rashyzmu*. URL: <https://tyzhden.ua/>

anatomii-rashyzmu/. **25.** Yakubova L. D. *Rashyzm: Zvir z bezodni / NAN Ukrainy. Instytut istorii Ukrainy. Kyiv: Akadempriodyka, 2023. 318 s.*

26. Yakubova L. Khto ye «uliublenym filosofom» V. Putina? abo «Skazhy meni, khto tvii uliubleniy filosof, i yaskazhu – khto ty». *Perelom: Viina Rosii proty Ukrainy u chasovykh plastakh i prostorakh mynuvshyny. Dialohy z istorykamy / vidp. red. V. Smolii. Kyiv: In-t istorii Ukrainy NAN Ukrainy, 2022. Kn. 2. S. 1294–1301.*

27. Lytvyn V. *Istorychni dzherela formuvannia psykhologii zhorstokosti, abo Yak vynyk rashyzm? Perelom: Viina Rosii proty Ukrainy u chasovykh plastakh i prostorakh mynuvshyny. Dialohy z istorykamy / vidp. red. V. Smolii. Kyiv: In-t istorii Ukrainy NAN Ukrainy, 2023. Kn. 3. S. 515–519.*

28. Morfinov S. «Rashyzm»: istoriia «rosiiskoho fashyzmu» vid teorii Duhina do ideologii «Brata-2». *Dlia VVS Ukraina. 1.10.2022. URL: https://www.bbc.com/ukrainian/features-63072100.*

29. Mykola Tomenko: *Lyshe spilnymy zusyilliamy mozhna podolaty novu zahrozu na im'ia «rashyzm». 18-07-2014 11:15. URL: https://tomenko.ua/komentari/mykola-tomenko-lyshe-spilnymy-zusyillyamy-mozhna-podolaty-novu-zahrozu-na-imya-rashyzm/.*

30. Profesor Oleh Hryniv: *Rashyzm iz prytsilom na ukrainotsyd. URL: http://www.qwas.ru/ukraine/nru/Profesor-Oleg-Grin-v-RASHIZM-Z-PRIC-LOM-NA-UKRA-NOCID/.*

31. Piddiachyi M. I. *Rashyzm. URL: https://lib.iitta.gov.ua/730316/1/pdf.*

32. Leusenko O. *Pochemu russkye vsekh nenavydiat? Dazhe seb... URL: http://www.oleg-leusenko.livejournal.com/1394936.html.*

33. Saakian O. *Ideolohiia voroha pid mikroskopom. URL: https://zn.ua/ukr/SOCIUM/rashizm-tse-kosplej-fashizmu-ta-natsizmu.html.*

34. Kostenko O. *Shcho take «rashyzm»? Den. 2014. 18 bereznia.*

35. V'iatrovych V. *Shcho take rashyzm? URL: https://lb.ua/blog/volodymyr_viatrovych/517919_shcho_take_rashizm.html.*

36. Lypovetskyi S. *Rashyzm yak odne z oblych fashyzmu. 14 oznak fashyzmu vid Umberto Eko, yaki mozhna zastosuvaty do suchasnoi Rosii. URL: https://texty.org.ua/articles/106752/rashyzm-yak-odne-z-oblych-fashyzmu-14-oznak-fashyzmu-vid-umberto-eko-mozhna-zastosuvaty-do-suchasnoyi-rosiyi/.*

37. Lavryshyn Yu. *Rashyzm yak yavyshe. Vid memu do naukovooho ta yurydychnoho termina. URL: https://ms.detector.media/trendi/post/32063/2023-05-28-rashyzm-yak-yavyshe-vid-memu-do-naukovogo-ta-yurydychnogo-termina/.*

38. Khotyn R. *«Russkyi myr», «pobiedobiesiie», «rashyzm». Za yaki ideolohii Kreml voiuie v Ukraini? 05 travnia 2022, 15:05. URL: https://www.radiosvoboda.org/a/rosiya-ukrayina-viyna-ruskiy-mir-ruskiy-pobedobesiye-rashyzm/31835603.html.*

39. Kizilov Ye. *Zelenskyi: Slovo «rashyzm» uviide v pidruchnyky z istorii v usomu sviti. Ukrainaska pravda, 23 kvitnia 2022.*

40. *Verkhovna Rada Ukrainy pryiniiala Postanovu «Pro Zaiavu Verkhovnoi Rady Ukrainy «Pro vykorystannia politychnym rezhymom rosiiskoi federatsii ideolohii rashyzmu, zasudzhennia zasad i praktyk rashyzmu yak totalitarnykh i liudynonenavysnytskykh». Pres-sluzhba Aparatu Verkhovnoi Rady Ukrainy. Opublikovano 02 travnia 2023. URL: https://www.rada.gov.ua/news/razom/236006.html.*

Demianenko Borys. Conceptualization of the neologism «ruscism» in domestic scientific discourse

Based on published diverse sources and literature, the article analyzes the domestic scientific (philosophical, political science, historical, etc.) discourse on the etymology of the concept, the essence, and the defining features of the ideology of ruscism, as well as its practical manifestations in various spheres of russian society's life. Emphasis is placed on the necessity of further theoretical elaboration of the definition and its integration into the modern system of thinking. A meticulous analysis of the political neologism «ruscism» in domestic scientific discourse allowed for the synthesis of its defining features, particularly its foundations on: the cult of the national leader; the ideas of the «special civilizational mission» of russians; the «seniority of the fraternal Russian people»; hatred and envy towards Western democracies; the rejection of Western liberal-democratic values and institutions; intolerance towards elements of other cultures, which are contrasted with the eurasian (russian) civilization; Soviet-type totalitarianism and imperialism; the denial of the rule of law and the establishment of the rule of force; disrespect for the sovereignty of neighbors and self-affirmation through arbitrariness and violence; disdain for the individual, the desire to dissolve the individual into the «majority» and suppress the «minority»; the use of Russian Orthodoxy as a moral doctrine of the «divine chosenness» of russians; and geopolitical instruments of influence (primarily energy resources). Ruscism serves as a justification for the barbaric geopolitics of the Russian Federation, aimed at the occupation and annexation of other states' territories, relying on local collaborationism and the support of the russian fifth column. It is established that ruscism, as a misanthropic ideology, currently acts as an eclectic mixture of imperial neocolonialism, great-power chauvinism, nostalgia for the soviet past, and religious traditionalism, forming the ideological basis of the authoritarian regime of putinism.

Key words: ruscism, ideology, ideological cover, Russian-Ukrainian war, authoritarian regime of Putinism, scientific discourse.